

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ETİK HAK VE SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN ALGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Nilgün SAKAR*, Birsal AYBEK**

Özet

Bu araştırmanın temel amacı lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını çeşitli değişkenlere (cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi ve yerleşim yeri) göre incelemektir. Tarama modelinde betimsel olan araştırmanın evrenini, 2015 – 2016 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde Silopi ilçesinde okuyan lise öğrencileri, örnekleme ise random yoluyla seçilen 280 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlayan bir “anket formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis teknikleri kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının; cinsiyet değişkeninde kız öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı, lise türü değişkeninde meslek lisesi lehine anlamlı olarak farklılaştığı, sınıf düzeyi değişkeninde birinci sınıf öğrencileri lehine anlamlı olarak farklılaştığına ulaşılmıştır. Yerleşim yeri değişkenine göre ise anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Bu çalışmadaki sonuçlardan yola çıkarak okullarda öğrencilerle birlikte etik ilkeler oluşturulabilir ve öğrencilere sahip oldukları etik hak ve sorumlulukların neler olduğu konusunda bilinçlendirici etkinlikler düzenlenebilir.

Anahtar kelimeler: Etik, etik hak, etik sorumluluk

AN ANALYSIS OF THE PERCEPTION ABOUT THE ETHICAL RIGHTS AND RESPONSIBILITIES OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF CERTAIN VARIABLES

Abstract

The aim of this study is to analyze of the perceptions about the ethical rights and responsibilities of high school students in terms of certain variables (gender, high school type, class level, settlement). The descriptive research uses the survey method and its population consists from high school students who studying in Silopi, in the second period of 2015 - 2016 academic year. In addition, the sample constitutes 280 high school students who were randomly

* Öğrt, Milli Eğitim Bakanlığı, Niğde, Türkiye, nilsakar89@gmail.com, Orcid id: 0000-0003-2626-9772

** Dr. Öğr. Üye, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye, baybek@cu.edu.tr, Orcid id: 0000-0001-5846-9838

selected. During the data collection process, uses "Personal Information Form" developed by the researcher and "a survey" aimed at measuring perceptions about the ethical rights and responsibilities of high school students. The analysis consists from Mann Whitney-U, Kruskal Wallis techniques. Based upon the research findings, it was found that the perceptions of high school students about their ethical rights and responsibilities; differentiate significantly in favor of female students in terms of gender variable, differentiate significantly in favor of vocational high school type in terms of high school variable, differentiate significantly in favor of first year students in terms of class level variable. There is not differentiate significantly with regards to settlement. Based on the results of this research, ethical principles can be established with students in schools and awareness raising activities can be organized about the ethical rights and responsibilities of the students.

Key words: Ethics, ethical rights, ethical responsibilities

GİRİŞ

Etik, çok anlamlı, hatta belirsiz anlamlı bir sözcüktür. Onun tam olarak neye karşılık geldiği veya neye delalet ettiği konusunda karışıklıklar yaşanabilmektedir. Gerçekten de günümüzde etiğin tam olarak ne olduğu, neyi kapsadığı konusunda çoğu zaman bir belirsizliğin hüküm sürdüğünü söylemek yanlış olmaz. En azından etik, çoğu zaman ve pek çok yerde ahlakla karıştırılmaktadır. Bu noktada, etiğin farklı anlamlarından birincisinin, onun felsefenin bir alt dalı ya da disiplini olması durumunu ifade ettiğini söylemek bir çıkış noktası oluşturmak veya belli bir ufuk açmak bakımından faydalı olabilir. Etik, felsefenin ahlaklılıkla, ahlaki değerle ilgili olan alt dalına ya da disiplinine karşılık gelir (Cevizci, 2014). Bu anlamda etik, insanın kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaki sorunlarını ele alıp inceler (Akarsu, 2010).

Etik, kelime olarak Yunanca karakter ya da gelenek anlamına gelen 'ethos' kelimesinden dilimize girmiştir. Bu kelime, gelenek, görenek, ahlak anlamına gelmekle birlikte, etimolojik açıdan bu üç sözcük arasında bir anlam farkı bulunmamaktadır. Ancak kullanımda fark vardır. Etik, felsefenin bir disiplini olmakla birlikte ahlaki eylem bilimidir. Ahlaklık ise, bir eylemi, ahlaki olarak doğru veya yanlış olarak tanımlayabilen bir niteliktir. Diğer bir deyişle, etik, doğru- yanlış teorisi iken; ahlak, onun pratiğidir (Aydoğan, 2011).

Aydemir (2003) ve Cevizci (2002), etiğin ele alınmasında yöntem bakımından üç farklı yaklaşımdan söz etmişlerdir. Bu yaklaşımlar normatif (kuralcı), betimleyici ve metaetik yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bunlardan normatif yaklaşım, sistematik olarak ahlaki prensipleri inceleyerek sistem içerisinde insan davranışlarına yön veren ahlaki değer ve kuralları belirlerken; betimleyici yaklaşım, toplumun ya da kurumların ahlaka uygun davranışlarını, inançlarını açıklar. Betimleyici yaklaşım, dünya üzerindeki mevcut ahlaki sorunları konu alır, dolayısı ile de teoriden çok davranış bilimleri üzerine kuruludur. Metaetik

yaklaşım ise normatif yaklaşımla çok yakından alakalı olup değerlendirme yapılmaksızın değerler ve normlar hakkında fikirler öne süren yaklaşım olarak açıklanabilir (Akt. Aydoğan, 2011).

Etik kuramları da, karar verme sürecinde doğru yargılamalar yapabilmemiz için bazı ahlaki yükümlülükler getirir (Aydın, 2006). Belli başlı etik kuramları; teleolojik (sonuççu) kuram, deontolojik kuram, haklar temeline dayalı etik, erdem veya karakter temeline dayanan etik, sezgilere dayalı etik, kazuistik veya örnek olaya dayalı etikdir.

Sonuç etiği ya da teolojik kuram, “Ne yapmam gerekir?” sorusunun yanıtını ararken, bir iş ya da eylemin sonucu üzerinde odaklaşır. İyi ya da kötü olanın bireysel olarak yargılanmasında veya nihai kararın verilmesinde bu sorunun yanıtı asıldır (Aydın, 2006). Teleolojik etiğin karşısında yer alan deontolojik etik ise, sonuçtan ziyade doğru eylem problemi üzerinde yoğunlaşır ve ahlaki bir eylemin doğruluğu ya da yanlışlığının, eylemin sonuçlarından bağımsız olarak, onun bir takım ahlaki ödev ya da eylem kurallarını yerine getirip getirmemesi tarafından belirlendiğini öne sürer (Cevizci, 2008).

Hak temelli ahlak görüşü insanların birbirlerine karşı belli ahlaki görevleri olduğunu ifade eder. Bu görüş, davranışların sonuçlarının, bu davranışları değerlendirmede ya da rehber davranışlar için kurallar geliştirmede kullanılması gerektiği görüşünü reddeder. Hak-temelli etik görüş ahlaki hakları, toplumun değil bireylerin bakış açısından ifade eder (Kirel, 2000). Erdem veya karakter temeline dayalı etik, erdem türleri ya da birinin sergilemesi gereken karakter özelliklerini esas alır. Bu kuram, kişilerin oynaması gereken rolleri ve bu rollerin teşvik etmesi ya da gerekli kıldığı davranış beklentileri üzerinde çalışır (Kornblau ve Starling, 1999; Akt. Aydın, 2006).

Kornblau ve Starling’e (1999) göre sezgici etik kuramı, doğru veya yanlış eyleme karar vermede sezgilerin yol gösterici olduğunu ileri sürer. Kişinin etik duyarlılığı eylemlerini yargılamasını gerekli kılar ve buna izin verir (Akt. Aydın, 2006). Kazuist ya da örnek olaya dayalı etik, ikilemlerin çözümlenmesinde belirli örnek olaylardaki gerçekliklere bakarak gerekçelendirme yapmayı esas alır. Kazuist yaklaşım soyut etik ilkeleri, somut örnek olaylara uygulayarak pratik çözümler yaratmaya çalışır. Bu yaklaşım ayrıca benzer durumlarda en iyi uygulanabilecek kuralların kararlaştırılması ve kuralların nasıl yorumlanması gerektiği konusu ile ilgilenir çalışır (Kornblau ve Starling, 1999; Akt. Aydın, 2006).

Etik değerler, öğretim bakımından eğitimin alanına girmektedir. Yani değerler her zaman tecrübe edilerek öğrenilmez. Eğitim aracılığıyla öğrencilere ulaştırılır. Eğitimin en genel amacı, etik değerleri bünyesinde taşıyan erdemleri içselleştirerek eylemlerinde gösteren ideal insanlar yetiştirmektir. Dolayısıyla eğitimin hedeflediği amaçlar ve idealize ettiği karakterler söz konusu olan bu

etik kavramlarla ilişkilidir. Mesela adalet, ölçülülük, dürüstlük, doğruluk, iyilik gibi erdemleri içselleştirebilmiş iyi, sorumluluk bilincine sahip, adil, ölçülü, dürüst, doğru ve özgür bireyler yetiştirmek eğitimin en temel hedefidir (Şakar 2010). Eğitimin bir amacı da, sahip olduğumuz değerleri yitirmeden önemini kavrayabilmemizi, henüz başımıza gelmeden zararı anlayabilmemizi ve önlem geliştirebilmemizi sağlamak üzere yardımcı olmaktır (Dedeoğlu, 2001). Pieper (1999)' in ifadesine göre bir eğitim kuramı için etik amaçlar koalamak şarttır. Çünkü insanın iyi bir insan olmak için nasıl olması gerektiğini söyleyen ahlaki anlayış gerek öğrenimin içeriklerini gerekse verilme biçimini tayin eder. Etiğin değişmeyen amacı terbiye edilmiş, emirlere eleştirmeden uyan ve onları uygulayan bir varlık yaratmak değil; bağımsız, kendi özgürlüğüne sahip çıkan insanı oluşturmaktır.

Günümüzde öğretmenler giderek daha çok etik sorunla (öğrencilerin okula geç kalması, öğretmenlerine ve arkadaşlarına saygı göstermemesi vb.) uğraşmaktadır. İnsan hakları kavramının toplumun gündeminde daha fazla yer alması, öğrenci hakları gibi kavramları da gündeme getirmiştir. Toplumun etik hak ve sorumluluklar konusundaki bilinç düzeyinin artmasıyla birlikte, öğretmen-öğrenci ilişkileri daha ayrıntılı ele alınmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Öğretmenler öğrencilerle, velilerle, okul yöneticileri ve diğer öğretmenlerle ilişkilerinde, "Ne yapmalıyım?", "Bu doğru olur mu?" soruları ile karşı karşıya kalmaktadır (Haynes, 2002). Eğitimde etik, eğitimin hedefleri, değerleri ve süreçleri açısından öncelikle ele alınması gereken bir konudur. Bunun en önemli nedeni eğitimin kendisinin, bireylerde davranış değişikliği yaratmak gibi bir girişim olarak ortaya çıkmasıdır (Aydın, 2006).

Eğitim sisteminin temelinde öğrenci olduğuna göre, öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarının farkında olmaları önemlidir. Öğrenci hak ve sorumlulukları, çağdaş eğitim sisteminin vazgeçilmez bir özelliği olan etik değerlere uygun bir eğitim hizmeti sunulması ilkesinin temel parçasıdır. Çok yalın bir biçimde ele alındığında bir okulda öğrencilerin başlıca hak ve sorumlulukları şunlardır (Aydın, 2006):

1. Öğrenme hak ve özgürlüğü
2. Her türlü ayrımcılıktan ve tacizden korunma hakkı
3. Kabul edilmiş standartlar ve politikalar dışında her türlü önyargı, kişisel uygulamalardan uzak biçimde, uygun biçimde ve adil olarak değerlendirilme hakkı
4. Yasal sınırlar içinde düşünce ve düşüncelerini açıklama özgürlüğü
5. Kendisine ait gizli bilgilerin uygunsuz biçimde açıklanmasından korunma hakkı
6. Her türlü öğrenci kuruluşlarına üye olmak ve öğrencilerin yönetime katılmasını sağlayan uygulamalara katılma hakkı

7. Okulda bütün akademik çalışmalara yetenekleri ve kapasitesi ölçüsünde katılma hakkı
8. Öğrenme özgürlüğünü sağlamak için gerekli olan çevre ve koşulların korunmasına saygı göstermek ve sorumluluk almak
9. Bütün sınıflarda akademik standartların korunmasından sorumlu olmak
10. Toplumla hizmet etmek ve başkalarını taciz ve ayrımcılıktan koruma yükümlülüğü
11. Kendisine ve başkalarına saygı gösterme yükümlülüğü ve başka insanların iyiliği için kendini sorumlu hissetme

Literatüre baktığımızda, öğrencilerin etik algılarını araştıran birçok çalışma bulunduğu görülmektedir (Örenel, 2005; Uğurlu, 2008; Aydoğan, 2011; Gündüz ve Coşkun, 2012; Kocayigit ve Sağnak; 2012; Güven ve Demirçelik, 2013; Yeşilyurt ve Kılıç, 2014; Luthar, DiBattista ve Gautschi, 1997; Geiger ve O'Connel, 1998; Chan ve Leung, 2006; Walker, 2011). Ancak literatürde öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarına yönelik diğer bir deyişle haklar temeline dayalı etik kuramı temel alan çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Oysa öğrencilerin etik algılarında öncelikle kendi etik hak ve sorumluluklarının bilincinde olup olmadıkları önemlidir. Okullarda etik hak ve sorumluluklar her ne kadar yazılı olarak belirlenmiş olsa da üniversiteye başlayacak ya da hayata atılacak olan lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının tespit edilmesi ayrıca önem arz etmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın problem cümlesi; "lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları nelerdir?" olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını çeşitli değişkenlere göre belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları yerleşim yerine göre farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modeli olup, betimsel bir nitelik arz etmektedir. Tarama modeli; nesneye, olguya, olaya, bireye vb. ilişkin günümüzdeki ya da geçmişteki verilerin tamamının gözden geçirilmesi mantığına dayanmaktadır

(Şimşek, 2012). Tarama yöntemi betimsel bir yöntemdir ve örnekleme çalışıp evren hakkında anketlerle çıkarımlar yapmaya yarar (Çepni, 2010). Bu araştırmada da lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını ortaya koymak amaçlandığı için betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Silopi ilçesinde okuyan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise random yoluyla seçilen 280 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Random örneklemede evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir. Diğer bir deyişle tüm bireylerin seçilme olasılığı aynıdır ve bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir (Büyüköztürk vd., 2010). Araştırma kapsamındaki öğrencilerin kişisel bilgileri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Lise öğrencilerinin kişisel özelliklerine göre dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	140	50.0
Erkek	140	50.0
Lise		
Anadolu	140	50.0
Meslek	140	50.0
Sınıf Düzeyi		
1. Sınıf	140	50.0
4. Sınıf	140	50.0
Yerleşim Yeri		
Köy	80	28.6
İlçe	200	71.4
Toplam	280	100.0

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde 140 öğrencinin kız, 140 öğrencinin de erkek öğrenci olduğu, benzer şekilde 140 öğrencinin Anadolu lisesinde, 140 öğrencinin de meslek lisesinde okuduğu; 140 öğrencinin 1. sınıfta, 140 öğrencinin de 4. sınıfta okuduğu görülmektedir. Öğrencilerin yerleşim yerlerine göre dağılımları incelendiğinde ise 200 öğrencinin ilçede, 80 öğrencinin ise köyde ikamet ettiği görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ve araştırmacılar tarafından geliştirilen öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlayan bir "anket formu" kullanılmıştır. Anket formu geliştirilirken Aydın'ın (2012) literatüründen faydalanılmıştır. Olası anket maddelerinin oluşturulmasında uzman

görüşlerinden faydalanılmıştır. Anket maddeleri uzman tarafından incelenerek araştırmanın amacına uygun olduğuna ve araştırma konusunu kapsadığına, yani kapsam geçerliliği olduğuna karar verilmiştir. Ankete ilişkin Cronbach Alpha değeri .95'tir. Kayış (2009) Cronbach Alpha değeri $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçeğin, yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu sonuca göre anketin güvenilir olduğu söylenebilir. Anketten alınacak en yüksek puan 100, en düşük puan ise 20'dir. Verilerin toplanmasında anket formu bizzat araştırmacılar tarafından gerekli izinler alınarak ilgili okullarda öğrenim gören 280 lise öğrencisine uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 17.0 istatistik paket programı ile çözümlenmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde analizleri ile, normal dağılıma sahip olmayan veriler üzerinde parametrik olmayan (nonparametrik) Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis teknikleri kullanılmıştır. Anket sorularına verilen cevapların değerlendirilmesinde şu puan aralıkları dikkate alınmıştır: Kesinlikle Katılmıyorum 1.00 – 1.80, Katılmıyorum 1.81 – 2.60, Kararsızım 2.61 – 3.40, Katılıyorum 3.41 – 4.20, Kesinlikle Katılıyorum 4.21 – 5.00. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış, aritmetik ortalamalar için puan aralığı 0,80 olarak hesaplanmıştır (Puan Aralığı = (En Yüksek Değer – En Düşük Değer)/5 = (5 – 4)/5 = 4/5 = 0,80). Anketten alınacak en yüksek puan 100, en düşük puan ise 20'dir.

BULGULAR

Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını tespit etmek amacıyla uygulanan ankete ilişkin olarak Tablo 2'de, anket formunda yer alan toplam 20 maddeye yönelik aritmetik ortalama ve standart sapmalar verilmiştir.

Tablo 2. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları

M. No	Öğrencilerin Etik Hak ve Sorumlulukları	\bar{X}	Ss
1	Yasal ya da sağlıkla ilgili mazeret olmadıkça her gün okula devam etmeliyim.	4.25	1.11
2	Bütün derslere zamanında girmeliyim.	4.33	.99
3	Sınıfa gerekli materyallerle gelmeliyim.	4.15	1.00
4	Ev ödevini tam zamanında yapmalı ve getirmeliyim.	4.16	1.09
5	Okul kurallarına uymalıyım	4.18	1.09
6	Öğretmenlerime karşı saygılı olmalıyım.	4.49	.98
7	Sınıf arkadaşlarımla iyi geçinmeli, kavga etmemeliyim.	4.18	1.09
8	Kişilere ait eşyalara saygılı ve özenli davranmalıyım.	4.44	.97
9	Okuldan gönderilen mesajları aileme ulaştırmalıyım	3.96	1.22

10	Kamu mallarına zarar vermemeliyim.	4.29	1.09
11	Okulda sigara, alkol vb. yasak olan maddeleri kullanmamalıyım	4.37	1.13
12	Okul kurallarına uygun kılık kıyafetle okula gelmeliyim.	3.88	1.24
13	Derste izin alarak konuşmalıyım.	4.05	1.12
14	Sınavlarda kopya çekmemeli, kopya çekmekte başkalarına yardım etmemeliyim.	3.70	1.33
15	İnternette indirilen ödevlerde kaynakça belirtmeliyim.	3.65	1.28
16	Din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan öğrenciliğin gereklerine uygun davranmalıyım.	4.29	1.11
17	Herkese karşı ve her durumda dürüst davranmalıyım.	4.25	1.08
18	İnsan haklarına saygılı olmalıyım.	4.38	1.03
19	Hiçbir canlıya zarar vermemeliyim.	4.21	1.15
20	Etik her zaman önemlidir.	4.10	1.13

Araştırmaya katılan lise öğrencileri, anket formunda yer alan öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin maddelerin çoğuna '*katılıyorum*' ve '*kesinlikle katılıyorum*' düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Tablo 2 incelendiğinde '*öğretmenlerime karşı saygılı olmalıyım*' maddesine daha fazla katıldıkları görülmektedir. En az katıldıkları ise '*internette indirilen ödevlerde kaynakça belirtmeliyim*' maddesidir.

1. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları ve cinsiyet
Araştırmanın birinci alt amacı "Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?" olarak ifade edilmiştir. Tablo 3'te lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 3. Lise öğrencilerinin cinsiyete göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss
Kız	140	86.82	13.41
Erkek	140	79.97	18.42

Tablo 3'e göre Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketinden elde edilen puanların ortalamaları kız öğrencilerde $\bar{X} = 86.82$ iken erkek öğrencilerde $\bar{X} = 79.97$ 'dir. Lise öğrencilerinin Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketi puan ortalamaları arasında cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık olup olmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Lise öğrencilerinin cinsiyete göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları U-testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Anket Top.	Kız	140	157.45	22042.50	7427.50	.000*
	Erkek	140	123.55	17297.50		

* p<.05

Tablo 4'e göre lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının cinsiyete göre "kız" öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. (p<.05) Sıra ortalamaları dikkate alındığında kız öğrencilerin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının erkeklerin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

2. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları ve lise türü
Araştırmanın ikinci alt amacı "Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?" olarak ifade edilmiştir. Tablo 5'te lise öğrencilerinin lise türüne göre etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 5. Lise öğrencilerinin lise türüne göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Lise Türü	N	\bar{X}	Ss
Anadolu	140	82.00	15.78
Meslek	140	84.78	17.03

Tablo 5'e göre Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketinden elde edilen puanların ortalamaları Anadolu Lisesi öğrencilerinde \bar{X} =82.00 iken Meslek lisesi öğrencilerinde \bar{X} =74.78'dir. Lise öğrencilerinin Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketi puan ortalamaları arasında lise türüne göre anlamlı farklılık olup olmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Lise öğrencilerinin lise türüne göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları U-testi sonuçları

	Lise Türü	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Anket Top.	Anadolu	140	129.83	18175.50	8305.50	.027*
	Meslek	140	151.18	21164.50		

* p<.05

Tablo 6'ya göre lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının lise türüne göre "meslek lisesi" öğrencileri lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. (p<.05) Sıra ortalamaları dikkate alındığında Meslek lisesi

öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının Anadolu lisesi öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları ve sınıf düzeyi

Araştırmanın üçüncü alt amacı “Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” olarak ifade edilmiştir. Tablo 7’de lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 7. Lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	Ss
Lise 1	140	84.85	18.53
Lise 4	140	81.93	13.98

Tablo 7’ye göre Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketinden elde edilen puanların ortalamaları Lise 1 öğrencilerinde $\bar{X} = 84.85$ iken lise 4 öğrencilerinde $\bar{X} = 81.93$ ’tür. Lise öğrencilerinin Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketi puan ortalamaları arasında sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık olup olmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları U-testi sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Anket Top.	Lise 1	140	155.95	21833.00	7637.00	.001*
	Lise 4	140	125.05	17507.00		

* p<.05

Tablo 8’e göre lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının sınıf düzeylerine göre “Lise 1” öğrencileri lehine anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. (p<.05) Sıra ortalamaları dikkate alındığında Lise 1’de okuyan öğrencilerin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının Lise 4’te okuyanların etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4. Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları ve yerleşim yeri

Araştırmanın dördüncü alt amacı “Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları yerleşim yerine göre farklılaşmakta mıdır?” olarak ifade edilmiştir. Tablo 9’da lise öğrencilerinin yerleşim yerlerine göre etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 9. Lise öğrencilerinin yerleşim yerine göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Yerleşim Yeri	N	\bar{X}	Ss
Köy	80	83.28	17.89
İlçe	200	83.44	15.88

Tablo 9’a göre Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketinden elde edilen puanların ortalamaları köyde ikamet eden öğrencilerde \bar{X} =83.28 iken ilçede ikamet eden öğrencilerde \bar{X} =83.44’tür. Lise öğrencilerinin Etik Hak ve Sorumluluklara İlişkin Algı Anketi puan ortalamaları arasında yerleşim yerine göre anlamlı farklılık olup olmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Lise öğrencilerinin yerleşim yerine göre etik hak ve sorumluluklara ilişkin algı anketi puanları U-testi sonuçları

	Yerleşim Yeri	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Anket Top.	Köy	80	142.99	11439.00	7801.00	.745
	İlçe	200	139.51	27901.00		

Tablo 10’u incelediğimizde, lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklara ilişkin algılarının yerleşim yerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmek amacıyla yapılan bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlara ve tartışmaya aşağıda yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan lise öğrencileri, anket formunda yer alan öğrencilerin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin maddelerin çoğuna ‘katılıyorum’ ve ‘kesinlikle katılıyorum’ düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin “öğretmenlerime karşı saygılı olmalıyım” maddesine daha fazla katıldıklarına ulaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin öğretmenleri ile iletişimlerinde saygı konusuna dikkat

etmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Öğrencilerin en az katıldıkları ise 'internetten indirilen ödevlerde kaynakça belirtmeliyim' maddesidir. Bu durumda öğrencilerin araştırmalarını internet üzerinden yapmaları ve oradaki bilgiyi doğru kabul etmeleri etkili olmuş olabilir. Ayrıca araştırmalar öğrencilerin "kes" "yapıştır" türü davranışları intihal olarak görmediğini göstermektedir. Öğrencilerin %77'sinin farklı kaynaklardan kes yapıştır yaparak ve kaynak göstermeyerek intihale başvurduğunu, %30'unun ise internet üzerindeki bilgiyi tek bir kaynaktan olduğu gibi alarak ve kaynak göstermeden kullandıklarını göstermektedir (Kenny, 2007; Akt. Uçak ve Birinci, 2008).

Araştırmanın birinci alt amacı "Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?" olarak ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara baktığımızda lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının kız öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Akandere, Baştuğ ve Güler (2009), Kutlu (2008) ile Ay ve Güler (2011) de çalışmalarında etik ile ilgili çalışmalarında kızlar lehine anlamlı farklılık bulmuşlardır. Bu sonuç kızların etik hak ve sorumluluklar konusunda erkeklere nazaran daha hassas olmalarından kaynaklı olabilir. Cohen ve arkadaşları (1998; Akt. Özyer ve Azizoglu, 2010) yaptıkları çalışmada cinsiyetin etik karar alma sürecinde önemli bir etken olduğunu, kadınların erkeklere göre etik konularda çok daha duyarlı davrandığını saptamışlardır. Buna göre kadınlar erkeklere göre deontolojik açıdan çok daha hassas çıkmışlardır. Yani etik olarak sorgulanabilecek davranışları kadınlar erkeklere göre daha az onaylamaktadırlar.

Araştırmanın ikinci alt amacı "Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları lise türüne göre farklılaşmakta mıdır?" olarak ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının meslek lisesi lehine anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum meslek etiği ile ilgili bir durum olabilir. Bu bulgunun aksine Daştan, Bellikli ve Bayraktar (2015) ise araştırmalarında İİBF öğrencileriyle muhasebe eğitiminde etik ikilem ve karar alma üzerine yaptıkları çalışmada mezun olunan lise türüne göre herhangi bir farklılığa ulaşamamışlardır.

Araştırmanın üçüncü alt amacı "Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?" olarak ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının birinci sınıfta okuyanlar lehine anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008) da öğretmen adaylarının değer algılarına ilişkin çalışmasının uyma boyutunda birinci sınıflar lehine anlamlı bir farklılığa ulaşmıştır. Bu durum sınıf düzeyi

yükseldikçe öğrencilerin hayata bakış açılarının ve algılarının değişmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı “Lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları yerleşim yerine göre farklılaşmakta mıdır?” olarak ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarının yerleşim yerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buradan yola çıkarak öğrencilerin yerleşim yerlerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algılarını etkilemediği söylenebilir. Benzer şekilde Kurnaz ve Gümüş (2010), Ceylan ve Terzi (2016) ile Pelit ve Güçer (2006) da etik ile ilgili çalışmalarında yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır. Ay ve Güler (2011) ise bu bulgunun tam aksine öğrencilerin etik değerleri ile ilgili çalışmasında köy ve büyükşehir arasında anlamlı bir farklılığa ulaşmıştır.

Bu çalışmada lise öğrencilerinin etik hak ve sorumluluklarına ilişkin algıları çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışmanın sadece lise düzeyinde gerçekleştirilmesinden oluşan sınırlılığı aşmak için araştırmanın daha geniş bir katılımı ve farklı kültürlerde gerçekleştirilmesi literatüre daha fazla katkı sağlayabilir. Okullarda öğrencilerle birlikte etik ilkeler oluşturulabilir ve öğrencilere sahip oldukları etik hak ve sorumlulukların neler olduğu konusunda bilinçlendirici etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca derslerde öğrencilere kaynakça hazırlama ile ilgili bilgiler verilerek ödevlerinde kaynakça hazırlamaları istenebilir.

KAYNAKÇA

- Akandere, M., Baştuğ, G., ve Güler, E. D. (2009). Orta öğretim kurumlarında spora katılımın çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Akarsu, B. (2010). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Arslan, S. (2015). Eğitim ve etik. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 111-124.
- Au, A., Chan, A., & Tse, A. (2006). How ethical are university students in the people's Republic of China – a preliminary analysis. *International Indigenous Journal*, 2(1).
- Avcioğlu, A. (2011). Etik. Deniz Harp Okulu Pusula Dergisi: www.dho.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/11_Pusula/69/etik.html. Erişim tarihi: 05.03.2018.
- Ay, M., ve Güler, E. (2011). Öğrencilerin etik değerleri: meslek yüksekokulu öğrencilerine yönelik bir araştırma. III. Ulusal Kurumsal Yönetim, Yolsuzluk, Etik ve Sosyal Sorumluluk Konferansı. Nevşehir.
- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aydoğan, İ. (2011). Öğretmenlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin öğrenciler tarafından algılanması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 87-96.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2014). *Etik-ahlak felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ceylan, P. ve Terzi, S. (2016). Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin meslek etiği algılamalarının incelenmesi Çankırı Karatekin Üniversitesi örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (13).
- Chan, S. Y., & Leung, P. (2006). The effects of accounting students' ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity. *Managerial Auditing Journal*, 21(4), 436-457.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Pegem Yayıncılık.
- Daştan, A., Bellikli, U. ve Bayraktar, Y. (2015). Muhasebe eğitiminde etik ikilem ve etik karar alma konularına yönelik KTÜ - İİBF öğrencileri üzerine bir araştırma. *AİBÜ - İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (11), 75-92.
- Dedeoğlu, G. (2001). *Etik ve bilişim*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği Yayınları: 13.

- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., ve Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Geiger, M. A., & O'connell, B. T. (1998). Student ethical perceptions and ethical action propensities: an analysis of situation familiarity. *Teaching Business Ethics*, 2(3), 305-325.
- Güven, S., & Demirçelik, D. A. (2013). 6. 7. ve 8. Sınıf öğrencilerin performans ödevleri hakkındaki görüşleri ve bu ödevi hazırlamaya yönelik etik algıları. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, (13).
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. (S. K. Akbaş, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kayış, A. (2009). Güvenirlilik analizi. Ş. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Kırel, Ç. (2000). *Örgütlerde etik davranışlar, yönetimi ve bir uygulama çalışması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kurnaz, N., ve Gümüş, Y. (2010). Muhasebe bölümü öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik dışı davranışlara ilişkin algı analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (46), 157-174.
- Kutlu, H.A., (2008), Muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının etik ikilemleri: Kars ve Erzurum illerinde bir araştırma, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), 143-170.
- Luthar, H. K., DiBattista, R. A., & Gautschi, T. (1997). Perception of what the ethical climate is and what it should be: The role of gender, academic status, and ethical education. *Journal of Business Ethics*, 16(2), 205-217.
- Örenel, S. (2005). Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri kapsamındaki davranışlarının ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin algılarıyla değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özyer, K. ve Azizoğlu, Ö. (2010). Demografik değişkenlerin kişilerin etik tutumları üzerine etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 59-84.
- Pelit, E., ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışlara yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 95-119.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. (V. Ataman, ve G. Sezer, Çev.) Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Şakar, M.C. (2010) *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- Şimşek, A. (2012). Araştırma modelleri. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Uçak, N. Ö., ve Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 187-204.
- Uğurlu, C. T. (2008). Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin etik davranışlara ilişkin algıları, *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 367- 379.
- Walker, M. (2011). Evaluating the intervention of an ethics class in students' ethical decision-making. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 11(4), 69-89.
- Yeşilyurt, E., ve Kılıç, M. (2014). Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeylerinin değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 18(60), 471-486.

Extended Abstract

In addition to providing information to the students, the training is defined as the process of providing the students with behaviors that are private. This is the beginning of ethical discussions with this definition of education. Because, here, it is mentioned about giving behavior that is private, according to whom, according to what is requested (Aydin, 2006). According to Pieper (1999); Education is a process that affects and in some way affects human death from birth. Ethics is what a person should do? How should I do? the answer he tried to give to his questions. There is a mandatory relationship between education and ethics in this sense. From here, education is an ethical self-awareness process that takes place throughout life. What we call ethics; a set of guidelines and restrictive rules that determine the limits of movements that can be done in matters that concern human life, in other words, human attitudes and behaviors are evaluated as good and right, bad and wrong (Avcioğlu, 2011). Therefore, it is important to bring positive behaviors in an ethical frame. It is expected that the school will be aware of its ethical rights and responsibilities when students which is a member of one of the most important building blocks of schools. Although classroom instructions on ethics education affects students' perceptions and ethical behaviors, it may not be sufficient to change the attribute. The primary concern of this instruction should enhance the ethicality of the students to make decisions individually (Mazlumder & Mahankali, 2016). The aim of this study is to analyze of the perceptions about the ethical rights and responsibilities of high school students in terms of gender, high school type, class level and settlement. This study is the descriptive research uses the survey method. Study's population consists from students who are studying high school in Silopi. Study's sample consists from who 280 high school students chosen randomly. The data have been gathered with: "Personal Data Form" developed by the researcher and "A Survey Form" developed for testing students' perceptions about ethical rights and responsibilities. This data have been analyzed by SPSS 17.0 statistical package software. The analysis consists from frequency, percent, Mann Whitney-U and Kruskal Wallis techniques. In this study which he main purpose is to identify students' perceptions about ethical rights and responsibilities had found out that: the perceptions of about ethical rights and responsibilities do differentiate significantly with regards to gender and favors "female" students, "techniq high school" and "students of first class". And had found don't differentiate significantly with regards to the settlement of students. Based on the results of this research, In order to overcome the limitation of the study only at the high school level, the study may contribute to the literature with a wider participation and in different cultures. In addition, ethical principles can be established with students in

Nilgün SAKAR, Birsel AYBEK

schools and awareness raising activities can be organized about the ethical rights and responsibilities that students have.